

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



آسیب‌های متحمله‌ی بر کودکان کار

سارینا مصطفایی، محمد مصطفایی

1- (دانشجوی کارشناسی پیوسته علوم تربیتی پردیس بنت الهدی صدرسندج)

2- (دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه کردستان)

Email: sarinamostafaii47913@gmail.com

چکیده

هدف از انجام پژوهش‌ها بررسی مشکلات و آسیب‌های متحمله بر کودکان کار است، ابزار جمع‌آوری اطلاعات بصورت کتابخانه‌ای بوده، جامعه آماری در این پژوهش کودکان کار می‌باشد؛ افزایش جمعیت، بیکاری، عدم اشتغال، ساختار نامناسب خانواده باعث افزایش رو به رشد بیغوله‌نشینی و زندگی خیابانی را فراهم آورده که این فرآیند هر دو از شهرهای بزرگ به شهرهای کوچکتر وسعت بیشتری می‌یابد، پدیده جدیدی که به دنبال توسعه شهرنشینی به سرعت در حال گسترش است پدیده‌ی کودکان خیابانی است مشکلات معیشتی خانواده‌ها از قبیل فقر و حاشیه‌نشینی که برای امرار معاش کودکان را وارد شبکه کار غیر رسمی می‌کند؛ اما عدم دسترسی به آموزش در کودکان افغانی و شرایط نابسامان خانواده مانند: خشونت و اعتیاد و نگرش‌های فرهنگی نیز به درجه مختلفی در خیابانی شدن گروه‌های مختلف قومی کودکان نقش دارد؛ همچنین کودکان کار را می‌توان نان‌آوران کوچک خواند.

کلمات کلیدی: کودکان کار، خیابان، مشکلات، آسیب‌ها

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



فقر اگرچه کفر نیست ولی زمینه کفر را فراهم می‌کند، تهی دستی کوچک شمرده می‌شود و همچنین سخن او شنیده نمی‌شود و نتیجه منزلت او درک نمی‌شود.

فقر و تنگدستی: واژه pavre (فقر) از ریشه لاتین pauper می‌آید که با paucus و یونانی penes (فقر) و penia فقر قرابت داشته و با penai (گرسنه) هم خانواده و با واژه ponos (درد) و واژه poine (مکافات و مجازات) نیز هم خانواده است بنابراین فقر را در یونان با aporia (راه به جایی نداشتن) تعریف می‌کنند.

فقر مطلق یعنی فرد به نیازهای ابتدایی زندگی دسترسی نداشته باشد نظیر: آب پاکیزه، تغذیه، خدمات بهداشتی، پوشاک، سرپناه است؛ امروز تخمین زده شده حدود ۱,۷ میلیارد نفر در جهان در فقر مطلق زندگی می‌کنند از آنجایی که شیوه‌های سنتی تولید برای تامین استانداردهای زندگی راحت برای همه جمعیت کافی نبودند فقری غالباً اجتناب‌ناپذیر در نظر گرفته می‌شد.

کسب درآمد برای کمک به معاش خانواده، علت اصلی کار کودکان در خیابان است؛ پدیده کودکان خیابانی پدیده‌ای فراگیر، جهانی و هشدار دهنده است و از پیچیده‌ترین مسائل اجتماعی در ایران است و مقابله با این کودکان یکی از مظاهر دردناک نابرابری در جامعه است.

طبق تعریف یونیسف، واژه ی کودکان خیابانی به کلیه افراد زیر 18 سال اطلاق می‌شود که در خیابان از طریق گدایی، بزهکاری و اشتغال به شغل‌های کاذب فصلی ادامه زندگی می‌دهند و بسیاری از آنها بی سرپناه محسوب می‌شوند.

غفلت از پدیده کودکان کار و خیابانی و عدم مداخله در شرایط ناهنجار آنها، آسیبها و انحرافات اجتماعی را در جامعه باز تولید خواهد کرد.

فرهنگ خیابانی و شرایط آسیب‌زای حاکم بر زندگی خیابانی و فقدان نظارت و کنترل نهادهای جامعه‌پذیر کننده کودکان مذکور به گونه‌ای که بیشتر آنها به سمت کجرویی و انحرافات اجتماعی متمایل می‌سازد.

کودکان و نوجوانان، آینده‌سازان فردای هر جامعه هستند.

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



نسلی که سرمایه‌گذاری‌های مالی و معنوی به خاطر آنهاست اساس و شالوده هر جامعه به میزان و صحت و سلامت اجتماعی افراد آن و به خصوص کودکان و نوجوانان جامعه بستگی دارد؛ هر چقدر جامعه بتواند با روش و شیوه‌های مختلف جامعه‌پذیری و نهادینه کردن ارزش‌ها و هنجارهای خود زمینه رشد و تکامل آنها را فراهم سازد به همان میزان نیز سلامت جامعه افزون می‌گردد.

سازمان‌های بین‌المللی کودکان، برنامه‌های خود برای کودکان به حاشیه رانده شده را با عناوین "کودکان در شرایط دشوار" یا "کودکان دارای نیازهای خاص حمایتی" جهت‌گیری می‌کردند، اما در سال‌های اخیر، موضوع‌هایی که زیرمجموعه این عناوین قرار داشتند، دوباره مفهوم پردازی شدند و زیر چتر اصطلاح‌های دیگری قرار گرفتند؛ برای مثال، یونیسف و سازمان‌هایی مانند نجات کودکان و

نیز همه کودکان، با مفاهیمی چون کودکان در حرکت به جای اصطلاح محدودتر قاچاق

کودکان (کودکان بدون مراقبت والدین) بیش از ایتم (و کودکان تحت تأثیر جنگ) به جای

کودکان سرباز سروکار دارند. کودکان خیابانی نیز زیر چتر تعدادی از این اصطلاحات قرار

میگیرند؛ به عنوان مثال، (کودکانی که در جستجوی کار به شکل غیر ایمن مهاجرت میکنند

(کودکان در حرکت) ممکن است در نهایت در مقصدشان به کار در خیابان سوق داده شوند

(ری و همکاران (2011))

کودکان خیابانی ممکن است در معرض تجاوز و سوء استفاده جنسی و همچنین استثمار جنسی قرار گیرند؛ گرسنگی، خشونت، بیماری برای این کودکان همیشه وجود دارد و برای فرار از ترس گرسنگی و فراموش کردن مشکلات، نابودی، ناامیدی از زندگی، مصرف مواد در بین آنها شایع است.

مهمترین علل بروز پدیده کودکان با توجه به وضعیت سرپرستی آن‌ها: علل فرار کودکان در خانواده‌ها: جمعیت زیاد خانواده، فقر عاطفی موجود در خانواده، تعدد زوجات پدر، ترس از تنبیه و مجازات به دست بزرگترها بدلیل انجام اعمال ضد اجتماعی و اخلاقی،

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



مشکلات درسی، داشتن نقض عضو و مورد تمسخر و استهزا قرار گرفتن توسط سایر افراد خانواده، تجدید یا مردود شدن در درس، فشار خانواده و اعمال نگرش‌های متعصبانه، پایین بودن آستانه مقاومت کودکان در مقابل فشارها، اعتیاد یکی از والدین، تمایل برای استقلال فردی و تلاش برای اشتغال.

کودکان خیابانی کودکانی که با صورت چرکین و آفتاب سوخته و کوله‌پشتی بر دوش، کارهایی مثل: تمیز کردن ماشین و التماس کردن به آنان و فروختن اسباب بازی و فال و گل و اسفند دود کردن مشغول هستند؛ این کودکان کودکی خود را در خیابان و در برخورد آدم‌های مختلف سپری می‌کنند و در خیابان‌ها به دنبال کسب پولی ناچیز هستند.

علل فرار در خانواده‌های تک سرپرست تحت تکفل پدر: عدم تسلط سرپرست به هدایت و حمایت کودک، فقر اقتصادی، فشار روانی ناشی از بروز پدیده طلاق و خلاء ایجاد شده همسرگزینی سریع.

علل فرار در خانواده‌های تک سرپرست تحت تکفل مادر فشارهای مضاعف سرپرستان سببی یا نسبی دارای حق حضانت، احسان حقارت کودک در جمع شبه خانواده موجود، فاش شدن راز کودک در بین اهالی محل و گروه همسالان و تشدید احساس حقارت موجود به طور به زعم محقق، گروه کودکان افرادی هستند درون گرا، دارای علایم روان نژندی بدون روان پریشی با تمایل به انکار حقیقت و واقعیت. مطلب مهم وجود علایم روان نژندی نظیر اضطراب، افسردگی، انزوا، گوشه‌گیری، پرخاشگری بیش از سایر همسالان در کودکان خیابانی است

86 درصد کودکان به خاطر نیازهای مالی و فقر به اشتغال روی آورده‌اند. حدود 25 درصد این کودکان حداقل یکی از والدین خود را از دست داده‌اند

کودکان خیابانی از تحصیلات پایین برخوردارند و در زمان اشتغال سعی در جهت کسب درآمد بیشتر دارند، لذا از حق طبیعی و مسلم کسب علم محروم می‌گردند.

خشکسالی پیاپی و بیکاری روستائیان که اغلب آنها به کشاورزی و دامداری مشغول بوده‌اند به عنوان علت اصلی مهاجرت و شهرنشینی است.

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



پایگاه اقتصادی و اجتماعی (تحصیلات، شغل و درآمد والدین و...) خانواده چه نقشی در پیدایش و گسترش کودکان کار و خیابانی دارد؟

ویژگی های عمومی کودکان (مانند: سن، تحصیلات، جنس و...) چه نقشی در پیدایش و گسترش کودکان کار خیابانی دارد؟

مهاجرت والدین و محل سکونت کودکان چه نقشی در پیدایش و گسترش کودکان کار و خیابانی دارد؟

وضعیت نامطلوب خانواده (اعتیاد، طلاق، فوت والدین، سابقه محکومیت و زندانی، مهاجرت، حاشیه نشینی، از کارافتادگی سرپرست

خانوار) چه نقشی در پیدایش و گسترش کودکان کار دارد؟

پذیرش اجتماعی کودکان نزد جامعه چه نقشی در پیدایش کودکان دارد؟

متغیر مستقل شامل: عزت نفس، میزان تقید به همنوایی با جامعه، روابط خانوادگی، حمایت اجتماعی، مهاجرت آرزوهای تحصیلی والدین

برای فرزندان

متغیر وابسته خیابانی شدن کودکان می باشد

در ایران ادعا می کنند که کودکان کار توسط باندهایی برای تکدی گری سازماندهی می شوند.

ریشه‌های اتفاق در خانواده، ساختار اقتصادی و نظام ریزی و سیاست گذاری غلط فقر زا است ما به سمت برنامه‌هایی می‌رویم که فقر

ایجاد می‌کند و روابط کودک و خانواده را به جای مناسبات حمایتی، تربیتی و پرورشی به روابط اقتصادی تبدیل می‌کند.

خانواده‌ها باید تشویق شوند که به جای کار، بچه‌ها را به مدرسه بفرستند و باید اثربخشی آب با کیفیت را هم ببینند ولی وقتی نظام

آموزش و پرورش ما به سمت خصوصی سازی و کاهش شدید کیفیت آموزش به خصوص در مناطق فقیر نشین پیش می‌رود، خانواده

نتیجه می‌گیرد که تحصیل هیچ فایده‌ای در تحرک اجتماعی و خروج از حلقه فقر ندارد.

در زمینه ثروت‌های ملی از منابع نفتی و گازی و طبیعی زیادی برخورداریم، اما ایا ثروت اصلی اینها هستند یا کودکانی که به عنوان

منابع انسانی ما آینده‌سازان کشورمان خواهند بود؟ این کودکان هزینه اعتیاد والدین شان را پرداخت می‌کنند و گاهی مورد آماج قرار

می‌گیرند و گاهی هم در معرض نگاه‌های ترحم آمیز شهروندان شان شانه هایشان خم می‌شود.

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



22 ژوئن روز جهانی مبارزه با کار کودک است

152 میلیون کودک در سنین ۵ تا ۱۷ سال یا تقریباً از هر 10 کودک یکی از آنها ناگزیر به تحمل کار اجباری هستند.

دو گروه کودکان کار خیابانی وجود دارند که شامل کودکان خیابان و کودکان خیابانی هستند.

کودکان خیابانی کودکانی هستند که خیابان را به عنوان محل کارشان انتخاب می‌کنند اما معمولاً ارتباط شان با خانواده قطع نیست و حتی اگر به شکل منظم و مستمر به خانه رجوع نکنند اما با این حال پس از مدتی به خانه شان می‌روند؛ اما کودکان خیابان، کودکانی هستند که محل کار و زندگی شان خیابان است.

کار کودک نوعی کودک آزاری است، هرچقدر بتوانیم ساعت حضورشان را در خیابان کاهش دهیم به همان میزان با آسیب‌های اجتماعی کمتری مواجه می‌شوند

حال مسئله فقط بی‌سوادی، بازماندگی از تحصیل، سوء تغذیه و رخنه ویروس اچ‌آی‌وی، اعتیاد، افسردگی، خودزنی و خودکشی آزار جنسی، خشونت کنترل نشده و ... همگی آسیب‌های نوظهوری هستند که کودکان کار را تهدید می‌کند.

در قانون کار عدم پابندی به کنوانسیون‌ها و عدم اجرای صحیح قوانین داخلی بزرگترین ضعف این حوزه است.

بند (ت) ماده 3 آیین‌نامه اجرایی مقاله‌نامه در سال 1383 که به تصویب هیئت دولت وقت رسیده بود اساس آن لیستی از مشاغل سخت کودکان اعلام شد که بخشی از آن کار عبارت بود از کار در گنداب‌ها، جمع‌آوری و دفن زباله‌ها، کار در محیط‌های با سر و صدای بالا، کارهای ساختمانی، کار در قالی‌بافی، نمدبافی، رسیدگی و بافندگی، دامداری، کار در کوره آجرپزی، برش فلزات و سنگ‌های قیمتی و... بودند.

پیشینه پژوهش

بررسی علل پدید آورنده کودکان خیابانی شهرستان بیرجند، اداره بهزیستی بیرجند، 1380 در این تحقیق که به روش توصیفی انجام پذیرفته، جامعه مورد مطالعه تمامی کودکان خیابانی شهرستان بیرجند بوده‌اند و گروه نمونه عبارتست از 50 نفر از کودکان خیابانی که

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



به اداره بهزیستی آن شهرستان ارجاع شده اند. طبق نتایج این تحقیق عوامل مؤثر در بروز این پدیده عبارتند از فقر، خانواده های گسسته، ترک تحصیل و سطح سوادآموزی پایین، مهاجرت و شهرنشینی بوده است.

تحقیقی تحت عنوان « بررسی عوامل مؤثر در بروز پدیده کودکان خیابانی شهر مشهد » انجام گرفت. نتایج تحقیق مبین آن است که 66 درصد از کودکان خیابانی مورد بررسی با خانواده های خود در ارتباط اند و برای کسب و کار و درآمد، امرار معاش از منزل بیرون آمده و سر به خیابان می گذارند. تعداد 30 درصد از آن ها سابقه محکومیت دارند. 41 درصد از آن ها بی سواد یا سطح تحصیلات پایین داشته و 85 درصد شان ملیت ایرانی داشته اند. 56 درصد آن ها به علت ناسازگاری با والدین مخصوصاً بد رفتاری پدر اقدام به ترک خانه کرده اند. در مور انحراف جنسی، 44 درصد آن ها دارای اختلالات جنسی و 22 درصد آن ها مورد اغفال گزارش کرده اند. 80 درصد کودکان کم سن و سال هستند که کمتر از 100 تومان در روز درآمد دارند (دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، 1381)

هما سنجر در بررسی ای تحت عنوان «علل فرار نوجوانان از خانه» که به شیوه پیمایشی از 50 نفر بین 12 تا 18 سال انجام داده، نشان می دهد که فقر مالی و فرهنگی، کم محبتی، سختگیری، تبعیض، عدم تفاهم با افراد خانواده، خشونت های خانوادگی، دعوای تمام نشدنی پدر و مادر یا سرپرستان، خلافتکاری افراد خانواده در فرار نوجوانان از خانه مؤثر است (سنجر، 1381).

بررسی عوامل مؤثر بر خودپنداری کودکان خیابانی سنین 6-12 سال مراجعه کننده به فرهنگسرای خواجهی کرمانی تهران، /شهزاد پاشایی پور (1381)، پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی است که با هدف تعیین عوامل مؤثر بر خودپنداری کودکان خیابانی سنین 6-12 سال مراجعه کننده به فرهنگسرای خواجهی کرمانی تهران در سال 1380 انجام شده است. بدین منظور و براساس معیارهای مورد نظر 140 کودک خیابانی سن 6-12 سال به صورت تمام شماری انتخاب شدند. نتایج حاصله از این بررسی نشان داد که بیشترین تعداد واحدهای مورد پژوهش (50درصد) خودپنداری خیلی منفی داشته و فقط 21 درصد آنها خودپنداری خیلی مثبت داشته اند. بنابراین کودکان خیابانی مورد پژوهش از خودپنداری پائینی برخوردار بوده اند. همچنین در بررسی عوامل مؤثر بر خودپنداری یافته ها نشان داد که بین یکسری از عوامل از جمله جنسیت، میزان سواد، میزان درآمد، مدت اشتغال به کار کودک، میزان شاد بودن در کنار خانواده، شخص مشاور، عکس العمل سرپرست در هنگام خطای کودک، داشتن وسایل ضروری منزل، داشتن غذا و پوشاک کافی، داشتن دوستان خیابانی قبل از کار کودک و خودپنداری واحدهای مورد پژوهش ارتباط معنی داری وجود دارد. بنابراین کودکان

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



خیابانی از نظر تکامل جسمی و روانی در معرض خطر می باشند و نیاز به رسیدگی خاص دارند که این امر با همکاری بین بخشی سازمانها و نهادهای مختلف میسر می شود.

بررسی عوامل موثر در بروز و شیوع پدیده کودکان خیابانی در شهرستان مشهد، هاشم مهدیزاده (1381) این تحقیق با عنوان بررسی عوامل موثر در بروز و شیوع پدیده کودکان خیابانی شهر مشهد و با هدف شناخت علل و عوامل موثر در پیدایش کودکان خیابانی انجام گرفته است. نتایج تحقیق نشان می دهد که 66 درصد از کودکان خیابانی مورد بررسی با خانواده های خود در ارتباطند و برای کسب و کار، درآمد، جهت امرار معاش از منزل بیرون آمده سر به خیابان می گذارند. تعداد 30 درصد آنها سابقه محکومیت دارند. تعداد 41 درصد آنها بی سواد و تحصیلات پائین داشته و تعداد 85 درصد آنها ملیت ایرانی داشته و 15 درصد تابعیت غیر ایرانی داشته اند. تعداد 56 درصد آنها بعلت ناسازگاری با والدین مخصوصاً بد رفتاری پدر اقدام به ترک خانه کرده اند. در مورد انحرافات جنسی تعداد 44 درصد آنها دارای اختلالات جنسی و 22 درصد آنها اغفال گزارش شده اند. 80 درصد آنها را کودکان کم سن و سال هستند که کمتر از 100 تومان درآمد در روز دارند.

مطالعه عوامل اجتماعی و فرهنگی خیابانی شدن کودکان کار در شهر خرم آباد در سال 1391- پایان نامه کارشناسی ارشد مطالعات فرهنگی، دانشگاه کاشان. جامعه آماری در این مطالعه، از کلیه کودکان خیابانی بین 7 تا 18 سال شهر خرم آباد تشکیل شده که حجم نمونه در این بررسی 120 نفر از این کودکان بوده که با استفاده از فرمول کوکران تعیین شده و نتایج یافته های این مطالعه رابطه معناداری بین متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (فقر، حاشیه نشینی، ناسازگاری، طلاق، اعتیاد خانواده، عملکرد تحصیلیو جنسیت کودکان خیابانی) و خیابانی شدن کودکان وجود دارد و با توجه به یافته های این مطالعه و مطالعات مشابه در داخل و خارج از کشور می توان نتیجه گرفت، به خیابان رو آوردن کودک و نوجوانان یک اختلال و یک انحراف اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در سطح جهان می باشد که ناشی از نظم اجتماعی نابرابر در جهان است و لذا در کنار شناخت پیکره معضلات و عوامل دخیل در به وجود آمدن آن، باید به سیاست گذاری ها و معضلات مشابه، نیازمند یک مهندسی فرهنگی و فراملی و منطقه ای است که بتوان از این طریق مانع افزایش آسیب ها شد.

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



پژوهشی بررسی عوامل مؤثر بر پیدایش و گسترش پدیده کودکان کار - مطالعه موردی شهر اهواز در سال 1391. حجم نمونه این تحقیق 100 نفر است که با روش چند مرحله ای تصادفی گردآوری شده که یافته های حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات پژوهش حاضر بیانگر این است که متغیرهای فقر، اقتصاد، تحصیلات والدین، حاشیه نشینی، ضعف برنامه حمایتی، عدم آگاهی از حقوق و اجبار خانواده در ایجاد و گسترش پدیده کار کودکان تاثیر مثبت و معناداری داشته اند.

پژوهش ارزیابی سریع وضعیت کودکان خیابانی در شهر تهران 1392 (علل و خطرهای کار کودک در خیابان) / نمونه مطالعه کودکان خیابانی شهر تهران و صاحب نظران این حوزه . یافته ها نشان می دهد که کسب درآمد برای کمک به معاش خانواده، علت اصلی کار کودکان در خیابان است ، اما دسترسی نداشتن به آموزش در کودکان افغانی و شرایط نابسامان خانواده مانند خشونتو اعتیاد و نگرش های فرهنگی نیز به درجه های مختلف، در خیابانی شدن گروه های مختلف قومی کودکان نقش دارد . نتیجه اینکه مشکل های اقتصادی خانواده، نقش اساسی را در خیابانی شدن کودکان دارد.

خلیل محمدی (1394) در پژوهشی با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر بروز کودکان خیابانی و راهکارهای مقابله با آن از مهمترین عوامل پیدایش این پدیده شوم را فقر فرهنگی ، اقتصادی، عدم آگاهی افراد، اعتیاد و طلاق والدین دانسته

بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر پیدایش کودکان کار در شهر تهران سال 1395- پایان نامه کارشناسی ارشد- دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران، جامعه آماری این تحقیق را کلیه کودکان (18-10) ساله مشغول به کار در صنایع و کارخانه جات واحد های کوچک و حتی دستفروشی و .. که نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران به تعداد 384 نفر تعیین شده که یافته های تحقیق نشان داده که متغیرهای ،وضعیت اشتغال والدین(بیکاری)، اعتیاد والدین، طلاق والدین ، خشونت والدین، مهاجرت و حاشیه نشینی رابطه مستقیمو مثبتی با متغیر وابسته پدیده کودکان کار دارند و متغیرهای حمایت اجتماعی و میزان درآمد خانواده نیز رابطه معکوس و منفی با این پدیده داشتند.

اوکیایی و همکاران او در مطالعه « یک مطالعه توصیفی از کودکان خیابانی در یک شهر جنوبی ترکیه » ویژگیهای جمعیتی شناختی - اجتماعی و میزان وقوع ابتلا به هیپاتیت ب در بین 52 کودک خیابانی ادما در شهر جنوب ترکیه را مورد بررسی قرار دادند. نتایج مطالعه نشان داد که سطح تحصیلی کودکان و والدین پایین بوده است ، میانگین سنی آنها 14 سال می باشد و سلامت جسمی 35 کودک مثبت بوده است. واکس زدن کفش (22درصد)فروش چیزهای مختلف (22درصد)جمع کردن زباله (33 درصد) از عمومی

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



ترین و شایع ترین انواع فعالیتهای کاری آنها بوده است. 35 درصد اشاره کردند که در معرض خطر حمله و تهاجم هستند 60 درصد به لحاظ جنسی آزار دیده بودند. 30 نفر در معرض خشونت جنسی بودند. 40 درصد از آنها درگیر جنگ فیزیکی و 4 درصد نیز در نتیجه مبارزه مجروح شده بودند. 19 درصد از کودکان، جزء مصرف کننده های سنگین یا متوسط سیگار بودند. کودکانی که در خیابان کار می کنند، کودکانی هستند که قسمتی از روزشان را کار می کنند. برای اینکه بتوانند به درآمد خانواده کمک کنند یا آنکه نیازهای مالی خودشان را برآورد کنند و به صورت کم و بیش به خانه بر می گردند. آنها هنوز با خانواده در ارتباط هستند. هر چند که بخش قابل توجهی از روز را در خیابان و بدور از حنایت خانواده سپری می کنند یا دور از محیطی که در آن زندگی می کنند. کودکانی که در خیابان کار یا زندگی می کنند در معرض مواجهه شدن با خشونت، آزار جنسی، مصرف مواد مخدر، ابتلا به بیماریهای عفونی از جمله HIV و هپاتیت B هستند. در طی روز، 91 درصد آنها برای اقامت نداشتند. 55 درصد برای 5 سال یا بیشتر در خیابان بودند. 29 درصد برای 2 تا 4 سال، 16 درصد برای کمتر از 2 سال تجربه زندگی در خیابان را داشتند.

چنانچه در یک مطالعه مشخص شد که 50 درصد بیشتر از کودکان عادی از سوی تغذیه و کوتاهی قد شان هم 10 درصد بیشتر است. نقش دو عامل جنسیت و ملیت نیز که خودنمایی می کند در واقع دختر بودن مهاجر بودن وضعیت اسف بار تری را برای کودکان کار بر هم می زند؛ به نظر می رسد کودکان تنها در شرایطی می توانند در عوالم کودکی خود باشند که جامعه ای که در آن زندگی می کنند جامعه عادلانه از فقر و نابرابری باشد اما با شدت گرفتن روند رشد مشکلات اجتماعی در جامعه و با اوج گرفتن فقر و محرومیت کودکان خواه ناخواه به دنیای بزرگسالی کشانده میشوند.

برنشتاین و گری میگوید: پدیده کودکان خیابانی محصول فرعی جامعه ای است، که در معرض صنعتی شدن و شهری شدن سریع قرار گرفته است اما یک زیربنای خدمات اجتماعی قوی ندارد؛ کودکان از مشکلاتی چون سرما و گرما، گرسنه شدن و تصادف با ماشین، مریض شدن به عنوان برخی از شایع ترین مشکلات خود در خیابان نام برده اند.

مخاطره های روانی- اجتماعی: کودکان در خیابان به مشکل روزمره در معرض رفتارهای تحقیرآمیز مردم قرار می گیرند برخی از کودکان از اینکه در خیابان اشتغال دارند ممکن است آشنایان آنها را در خیابان و احساس شرمندگی می کنند.

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



فقر، مشکلات، گسستگی های خانواده طلاق، فوت والدین، ترک کردن والدین، ترک تحصیل و آموزش کودکان، مهاجرت، شهرنشینی، مشکلات عدیده اقتصاد خانواده ها، عادی شدن اشتغال کودکان، وجود خانواده های افغانی با سرپرست یا بدون سرپرست و به تبع آن وجود کودکان افغانی در خیابان‌های، بی سواد و عدم آگاهی کافی والدین، عدم مهارت‌های حرفه‌ای پدران به عنوان نام آوران خانواده و...

فقر، خانواده های پرجمعیت، بیکاری، موفقیت تحصیلی اندک والدین، والدین بی مسئولیت، ارزش های خانوادگی که مبتنی بر مادی‌گرایی و مصرف زدگی، تعارضهای خانوادگی، محیط خانوادگی نامناسب، فساد و وضعیت اخلاقی در خانواده، ازدحام مناطق مسکونی، اضمحلال ارزش‌ها و اخلاقیات، فقدان دانش و مهارت در خانواده، دسترسی غیر کارآمد به امکانات اساسی زندگی، امکانات کم خانواده، اجرای ضعیف قانون یا سوء استفاده مجریان قانون

رویکرد تضاد: موضوع آسیب‌ها را بیشتر به شکل طبقاتی می‌بیند و ریشه آن در قشر بندی های جامعه جستجو می‌کند؛ عده ای اندک ثبیت جامعه را در دست دارند و در عمل گروه های قدرتمند تمایل های خاص اقتصادی، سیاسی دارند و قدرتمندان قوانین را با معیارهای طرفداری از منابع طبقاتی خود به تصویب می‌رسانند (اکبری، 1390) طبق این رویکرد، فقر و شرایط اقتصادی علت اصلی پدیده کودکان خیابانی است.

یکی از معضلات گریبانگیر اکثر شهرهای بزرگ در جهان معاصر است عواملی چون: نارسایی نهادهای اجتماعی مثل خانواده و مدرسه و فقر اقتصادی خانواده های کودکان خیابانی و ناتوانی آنها در انطباق با شیوه های زندگی در شهرهای بزرگ آلودگی آسیب زا بودن محلات حاشیه شهری، فقدان نظارت کافی از سوی سازمان‌های مسئول و الگوی نادرست کنش متقابل بین شهروندان و کودکان خیابانی همه دست به دست هم دادند تا پدیده کودکان خیابانی که عمدتاً کودکان کار در خیابان هستند کماکان به عنوان مشکلی صعب العبور در بسیاری از شهرهای بزرگ کشور خود نمایی کند.

طبق گزارش‌های صندوق حمایت از کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف) فقر یکی از بزرگترین موانع توسعه توانایی کودک است، فقر کودکان را از حقوق اساسی آنها محروم می‌کند و شدت و وسعت فقر باعث می‌شود که کودکان هم به لحاظ روانی و هم فیزیکی

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



صدمه ببینند و توسعه توانایی‌ها و فرصت‌های شایان برای ایفای موفقیت‌آمیز نقشی که از آنها انتظار داریم در خانواده و جامعه داشته باشند محدود می‌شود.

این گونه کودکان تمایل به رفتارهای ما مجرمانه خود تخریب‌گرایانه همچون مصرف مواد مخدر و بی‌بندوباری و بازی‌های جنسی و نظایر آن دارند.

کودکان خیابانی که یکی از آسیب‌پذیرترین گروه‌ها می‌باشد؛ معمولاً به کودکان اطلاق می‌شود که در خیابان‌ها و یا مکان‌های عمومی مانند بازار و پارک و... زندگی و کار می‌کنند؛ بسیاری از این کودکان در نتیجه جنگ، مهاجرت، سوءاستفاده و سایر مسائل خانوادگی در این وضعیت‌اند.

در کتاب کودکان خیابانی در بمبئی و کلکته آمده است که کودکان خیابانی را شامل کودکان می‌داند که تمام یا قسمت اعظم وقت خود را در خیابان سپری می‌کنند؛ این کودکان بسیار آسیب‌پذیر هستند و با توجه به حقوقی که همه کودکان جهان دارند قادر به دریافت آموزش و مراقبت بهداشتی و همچنین اوقات فراغت و رفع نیاز اساسی نیستند.

طبق اعلام سازمان جهانی بهداشت سه نوع کودک خیابانی وجود دارد

1- کودکان خیابانی (کودک در خیابان): این کودکان دارای خانواده هستند که در خیابانها برای کسب درآمد برای خانواده کار می‌کنند و شب‌ها به خانه برمی‌گردند و میزان ارتباط این کودکان با خانواده خود متفاوت است.

2- کودکان خیابانی: این کودکان توسط خانواده خود رها شده و یا یتیم شده‌اند و بدون هیچ اعضای خانواده زندگی خود را ادامه می‌دهند آنها صرفاً مسئولیت بقای خود را بر عهده دارند، این گروه از کودکان خیابانی کوچکتر است اما مشکلات متعددی دارند و در معرض انواع خطرات مختلف قرار دارند و در واقع این گروه آسیب‌پذیرترین افرادی هستند که در خیابانها زندگی می‌کنند که با خیابانها عجین شده‌اند

3- فرزند یک خانواده خیابانی: این کودکان در خیابان‌ها با خانواده‌هایشان زندگی می‌کنند معمولاً خانواده‌ها در اثر یک فاجعه یا سختی مثل: جنگ، بلایای طبیعی و بیکاری در خیابانها زندگی می‌کنند می‌توان گفت میان دو دسته از کودکان باید تفاوت قائل شد.

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



کودکان کار: زیر ۱۸ سال هستند که برای تامین معاش خود یا خانواده در خیابان‌ها به کار مشغول هستند که خود به دو گروه زیر تقسیم می‌شوند.

1- کودکانی که کمتر از ۱۵ سال هستند که طبق قانون کار کار کردن برای این کودکان ممنوع است. 2- کودکان ۱۵ تا ۱۸ سال که مطابق قانون کار طبق شرایط خاصی می‌توانند کار کنند؛ اما کودکان خیابانی کودکان زیر ۱۸ سالی هستند که به دلیل مشکلات و فشارهای اقتصادی و اجتماعی و خانوادگی و غیره مجبورند در خیابان کار کنند و زندگی کنند در حالی که با خانواده خود ارتباط ندارند این کودکان را می‌توان کودکان خیابانی یا کارتن خواب نامید.

با بررسی ویژگی‌های خانوادگی و اجتماعی کودکان خیابانی در مقایسه با کودکان غیر خیابانی ویژگی‌های خانوادگی مورد سنجش از قبیل تعاملات عاطفی شامل میزان علاقه کودک به پدر و مادر و اهمیت دادن به نظر کودک در تصمیمات خانوادگی، سابقه اعتیاد و زندانی شدن افراد خانواده، نوع سرپرستی مرد در خانواده و نیز آرزوهای تحصیلی والدین برای فرزندان می‌باشد. ویژگی‌های اجتماعی شامل سابقه مهاجرت، میزان تقید کودک به هنجارهای اجتماعی از قبیل تعهد مرد نسبت به پیوند ها و قوانین اجتماعی و احساس دلبستگی به خانواده و میزان کنترل خانواده می‌باشد و نیز حمایت اجتماعی که منظور از آن بهره‌مندی یا عدم بهره‌مندی از خدمات و سرویس‌های اجتماعی سازمان‌های حمایتی اجتماعی اعم از دولتی و خصوصی می‌باشد. نحوه گذران اوقات فراقت نیز به عنوان یکی از شاخص‌های اجتماعی مورد مطالعه در این تحقیق است. سوال اصلی این تحقیق این است که آیا بین ویژگی‌های خانوادگی کودکان خیابانی و غیر خیابانی تفاوت وجود دارد؟

در سیاست‌گذاران اجرای و اعمال آن سایتهای داخلی موفقیتی بدست نیاورده است و کاستیهای فراوانی همچون عدم وجود سرپناه کودکان خیابانی، نبود کانونهای کارآموزی ویژه کودکان خیابانی، بی توجهی به برنامه مراقبت‌های جایگزین، عدم توجه به فرهنگ سازی در جهت حمایت اصولی عامه مردم از این کودکان، عدم ارائه خدمات در خیابان برای این کودکان، کم توجهی به وضعیت خانوادگی کودکان خیابانی و ... مشاهده می‌شود

اکثریت 56/9 درصد از 260 کودک خیابانی مصاحبه شده، کودکان از خیابان بودند. کودکانی که در خیابان کار می‌کردند و می‌خواستند 31 درصد از کودکان خیابانی، خانه ای داشتند که شب به آن جا برگردند. اکثریت آنها حداقل با یکی از والدین بیولوژیکی

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



خود زندگی می کردند . $31/4$ درصد از کودکان در خیابان در خیابان کار می کردند و می خوابیدند 12 درصد از کودکان هم در خیابان و هم در خانه می خوابیدند. این مطالعه نتایج سایر مطالعات را که اکثریت کودکان خیابانی ($39/5$ درصد) بین 1 تا 3 سال را در خیابان سپری کردند. $23/9$ درصد بین نیم تا یکسال $18/5$ درصد زیر نیم سال ، $11/9$ بین 4 تا 6 سال ، $4/1$ درصد بین 7 تا 10 سال و $1/2$ درصد هم بالای 11 سال در خیابان بودند. نزدیک به 47 درصد از کودکان مورد مطالعه گدا، $14/7$ درصد فروشنده ، $21/2$ درصد نگهبان ماشین ها و $4/1$ درصد هم محافظ والدین نابینا بودند.

$62/3$ درصد از کودکان خیابانی گزارش کردند که آنها غذای مورد نیازشان را با درآمد خودشان خریداری کردند. کمی نزدیک به 18 درصد از باقیمانده غذای رستورانها استفاده می کردند. $9/2$ درصد به صورت تصادفی غذا گیرشان می آمد و $9/1$ درصد هم در خانه غذا می خوردند. $60/9$ درصد از کودکان گزارش کردند که آنها در آمدشان را برای تهیه غذا ، $14/2$ درصد برای خرید لباس و $22/7$ درصد هم برای انجام مخارج خانه هزینه می کنند. بالای $25/5$ درصد از کودکان خیابانی هرگز به مدرسه نرفته بودند . نزدیک به 20 درصد از آنان تحصیل در حد بسیار پایین ابتدایی و $38/2$ درصد تحصیلات بالاتر از ابتدایی داشتند. نزدیک به 9 درصد بین 1 تا 2 سال در مقطع دبیرستان و $4/8$ درصد نیز بین 3 تا 4 سال از مقطع دبیرستان بودند. کودکانی که هم در خانه و هم در خیابان و می خوابیدند ، به احتمال بیشتر از سایر گروهها مشروبات مصرف می کردند. کمی بیشتر از یک چهارم ($26/2$ درصد) از کودکان خیابانی گزارش کردند که روابط جنسی در 6 ماه گذشته داشتند. در بین آنهايي که تجربه روابط جنسی در 6 ماهه گذشته داشته اند ، $73/8$ درصد یک شریک جنسی و بقیه دو شریک جنسی یا بیشتر داشتند. بیشتر از نیمی ($56/6$ درصد) از کودکان خیابانی با موضوع آزار جنسی مرتبط بودند در مورد این موضوع که دریافت آنها از زندگی در خیابان چگونه است ؟ $28/5$ درصد از کودکان ، از زندگی در خیابان احساس نا امیدی می کردند . آنها بیان می کردند که انتخاب دیگری جزء زندگی در خیابان نداشتند. آنها به تعدادی از عوامل جهت زندگی در خیابان اشاره کردند از جمله کسب درآمد ، یتیم بودن ، آزار توسط ناپدری ، نا مادری یا بعضی از وابستگان ، حمایت و مراقبت ناکافی خانواده یا مراقبین و نیز فشار گروه دوستان می باشد.

طبق آمار سازمان جهانی کار 120 میلیون نفر از 250 میلیون کودک کار وارد بازار کار شده و مشغول به کار تمام وقت هستند و 130 میلیون کودک دیگر به صورت پاره وقت کار می کنند که اغلب آنها پسر هستند و همچنین بر اساس تخمین جدید این



ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

سازمان از این تعداد 122.3 میلیون کودک در آسیا و پاسینیک 49.3 میلیون نفر در آفریقا و 5.7 میلیون کودک در آمریکا ی لاتین و کارائیب زندگی می کنند به این ترتیب بیشترین کودکان در آسیا زندگی می کنند

طبق گزارش یونیسف از هر 12 کودک در جهانی کودک به صورت اجباری ناچار به کار سخت است و البته به طور کل به ازای هر 6 کودک در دنیا یک کودک کار می کند و تعداد کودکانی که در مشاغل سخت فعالیت می کند و بدترین اشکال کار کودک است در سال 2006، 126 میلیون بودند 70 درصد از کودکان کار درگیر کار کشاورزی هستند و فقط 9 درصد در کارهای صنعتی اشتغال دارند؛ همچنین در کشور آنگولا، برمه، کلمبیا، کنگو، لیبریا، سودان و اوگاندا گاهی از کودکان در درگیری های نظامی استفاده می کنند

در هندوستان به کودکانی که با خانواده در خیابان زندگی می کنند ساکنین پیاده رو گفته می شود؛ آمار کودکان در استان‌ها با توجه به جغرافیا و تفاوت های فرهنگی در استانها متغیر است؛ در تهران به ازای هر 530 نفر جمعیت در تبریز به ازای هر 16 هزار نفر جمعیت یک کودک کار وجود دارد، در سال گذشته در کرمان 1063 کودک خیابانی شناسایی و در سال 96 و 97 سه ماهه اول 98، 930 کودک خیابانی در البرز تحت نظارت اداره کل بهزیستی پذیرش شده اند

12 ژوئن، 22 خرداد، روز جهانی مبارزه علیه کار کودکان است؛ سال 1989 سازمان ملل متحد پیمان نامه حقوق کودک را تصویب کرد که بر اساس ماده 32 این پیمان نامه دولت موظف است از هر گونه سوء استفاده و بهره کشی اقتصادی از کودکان مقابله کرده و زمینه رشد ذهنی، جسمی، روانی- اجتماعی تمام کودکان را فراهم کند؛ پیمان نامه حقوق کودک و کنوانسیون 138 حداقل سن کار کودک (مصوب 26 ژوئن کنوانسیون 182) ممنوعیت بدترین اشکال کار کودکان (مصوب ژوئن 1999) از اقدامات موثر بین المللی بوده است؛ ایران نیز سال 1370 پیمان جهانی حقوق کودک را امضا کرده و در اسفند 1373 مفاد پیمان نامه به تصویب مجلس رسید و همچنین ایران مقاله نامه شماره 182 حقوق بنیادین را در سال 1380 قبول کرد.

طبق ماده 79 قانون کار: به کار گماردن افراد کمتر از 15 سال تمام پسر و دختر ممنوع است؛ کارفرمایی که افراد کمتر از 15 سال را به کار بگمارد، مستوجب مجازات خواهد بود. دلایل ایجاد این پدیده ارزان بودن دستمزد این کودکان است که اغلب بی

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



سرپرست یا بد سرپرست هستند که توسط افراد موجود به کار گرفته می‌شوند یا دارای والدینی هستند که مشکلات مالی دارند از کودکان شان سوءاستفاده مالی می‌کند؛ متأسفانه با افزایش فقر در جامعه آمار کودکان کار هم افزایش یافته است، سازمان بهزیستی علاوه بر توجه به افراد بی سرپرست و بدسرپرست وظایفی را نیز در قبال این کودکان دارد، علاوه بر آن وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی همچنین وزارت کشور باید برای حل این مشکل کمک کنند.

بر اساس آمار ارائه شده از سوی مینو محرز رئیس مرکز تحقیقات ایدز ایران (4 تا 5 درصد کودکان کار در خیابان به ایدز مبتلا هستند) همچنین بر اساس تحقیقات به عمل آمده 66 درصد کودکان خیابانی به بیماری‌های عفونت‌های انگلی روده 10 درصد عفونت‌های ادراری 96 درصد به پوسیدگی دندان بیماری‌های لثه 24 درصد به عفونت‌های پوستی مبتلا هستند علاوه بر این کودکان دچار افسردگی هستند و افکار خودکشی نیز میان آن به اثبات رسیده

طبق ماده 3 پیمان نامه حقوق کودک: همه کودکان حق دارند از شرایط خوب زندگی برخوردار باشند و حق دارند بازی کنند و آموزش ببینند تا شرایط مناسب به شکوفایی توانایی‌ها و رشد جسمانی و معنوی و اخلاقی آنان فراهم گردد

62 درصد کودکان خیابانی از سوی والدین شان برای کار در خیابان تحت فشار قرار دارند؛ در 86 درصد گروه نمونه، سایر اعضای خانواده در خیابان مشغول به کار می‌باشند (پدر، مادر، برادر، خواهر و سایر اقوام)

و 14 درصد هیچیک از سایر اعضای خانواده خیابانی نمی‌باشند 76 درصد کودکان خیابانی با پدر و مادر خود زندگی می‌کنند در حالی که 52 درصد کودکان عادی با پدر و مادر خود زندگی می‌کنند 40 درصد کودکان خیابانی درای اطرافیان معتاد هستند، 12 درصد این کودکان تحت پوشش سازمان‌های حمایتی قرار دارند و 70 درصد کودکان خیابانی سابقه آزار و اذیت توسط بزرگسالان را دارند؛ 68 درصد کودکان غیر خیابانی اوقات فراغت داخل خانه و 48 درصد کودکان خیابانی اوقات فراغت خود را در خارج از خانه گذرانده اند.

نظریه طرد اجتماعی: اجتماعی مفهومی فراتر از فقر و تهیدستی است، بر اساس این دیدگاه طرد اجتماعی و فقدان قابلیت‌های اجتماعی با یکدیگر ارتباط تنگاتنگی دارند؛ بنابراین هر چه فرد از کمبود یا فقدان قابلیت‌های اجتماعی مانند: سطح سواد، سلامت و



ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

مهارت های شغلی برخوردار باشد به همان میزان از منابع مالی، روابط اجتماعی و فعالیت‌های مدنی به دور خواهد بود در نتیجه دچار تردید اجتماعی خواهد گردید (معمدی، 1387، 71)

رویکرد بی سازمانی اجتماعی پیش بینی کننده پیامدهای تغییر برای نظام افراد داخل نظام است، بی سازمانی اجتماعی برای افراد، تولید فشار روانی می کند که خود موجب بی سازمانی شخصیتی می شود (رایتگتن و همکاران، 1383)

بنابراین در چارچوب نظریه بی سازمانی اجتماعی می توان کودکان خیابانی را ناشی از یک سری تغییرات محیطی و اجتماعی دانست که نظام اجتماعی به واسطه آن عوامل از هم پاشیده شده نمی تواند کارکردهای خود را به خوبی انجام دهد، این در حالی است که نظریه های بی سازمانی اجتماعی شامل نظریه آنومی مرتن 1938

نظریه عدم تعادل ساختاری پاسونز و نیز بت 1976 در بررسی مسائل و آسیب های اجتماعی به شرایطی توجه دارند که منجر به از هم گسیختگی، ضعف و تناقض و نا کار آمدی قواعد، هنجارها و ساختارهای اجتماعی می شوند، عدم تعادل ساختاری و ضعیف، انسجام اجتماعی را به وجود می آورند این نظریه بر خلاف نظریه آسیب شناسی اجتماعی، بر واحدهای تحلیل بزرگتری همچون ساختارها، خورده نظام ها، نهادها، گروه ها، اقشار و طبقات اجتماعی متمرکز می شوند و نقش عوامل ساختاری را که مانع از انطباق سازگاری گروه ها و اقشار اجتماعی یا خرده نظام ها و نهاد های جامعه با تغییرات اجتماعی و محیطی سریع می شوند و عدم تعادل ساختاری را به وجود می آورند بررسی می کند.

رشد و ترقی برخی اقشار جامعه موجب سقوط و به حاشیه رانده شدن برخی دیگر بوده، می توتن فرض کرد که به خیابان آمدن برخی و به حاشیه رانده شدن برخی دیگر از فرایند ثروت، قدرت و منزلت در یک نظم اجتماعی نابرابر می باشد.

فرهنگ فقر اسکار لوئیس 1996 بر آن است که برخی افراد فقیر نیروی روانی کافی برای بیرون کشیدن خود از فقر ندارند (بیکر، 1390) کوتاه بودن دوران کودکی به گونه ای که کودکان در سنسن پایین، وظایف بزرگ ترها را ب عهده می گیرند، محروم بودن کودکان از حمایت های لازم خانوادگی، شروع روابط جنسی در سنین پایین، آزاد به استقلال فرزندان برای ترک خانه، استقلال کودکان برای انجام برخی رفتارهای بزهکارانه از دیگر شاخص های فرهنگ فقر است.

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



سی‌رایت میلز به درستی استدلال می‌کند که وقتی یک مسئله تعدادی از مردم را تحت تاثیر قرار می‌دهد و قطعات زیادی از مردم را فرا گرفته است باید ریشه‌های این مسئله را فراتر از افراد و در ساختار اجتماعی یعنی در چارچوب‌های کلی اقتصادی، سیاسی و اجتماعی جامعه جستجو نمود و نمی‌توان مسائل و مشکلات جامعه را که به لحاظ ساختاری معیوب دچار مشکل است را با تغییر حال نمود؛ بنابراین ضرورت توجه به مسائل کار کودکان را می‌توان در گسترش روز افزون کار کودکان، آسیب پذیری کودکان در برابر کار و تاثیرات اجتماعی و اقتصادی کار کودکان جستجو کرد.

مهمترین ویژگی کار کودک فرد ناچیز و ناعادلانه است که حتی برای رفع نیازهای اصلی زندگی کفاف خرج آنها را نمی‌دهد که اکثر مواقع این حقوق توسط پدر یا مادرشان دریافت می‌شود به خود آنها داده نمی‌شود.

پدیده شوم کودکان خیابانی محصول سیاستگذاران متناقض، فقدان برنامه‌ریزی‌های مناسب، سوء مدیریت‌ها، ناهماهنگی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و جمعیت و... است به عنوان مثال در بخش سیاست‌های جمعیتی، رشد جمعیت ایران در فاصله سالهای 55 تا 60 به دو برابر افزایش یافته است از سال 58 تا 71 رقمی در حدود 25 میلیون نفر به جمعیت کشور افزوده شد که عمده آنها در گروه سنی 0-14 سال قرار داشتند، به عبارت دیگر 25 میلیون کودک زیر 14 سال به جمعیت کشور اضافه شد در حالی که این بخش اعظم نیاز مند غذا، بهداشت، آموزش و پرورش، اشتغال و... هستند، بدیهی است که به علت عدم تناسب امکانات با نیازها و خواسته‌های این گروه به همراه ضعف‌های ساختاری و بنیادی موجود در جامعه مانند فرصت‌های ناکافی اشتغال، کمبود امکانات آموزشی، کمبود مراکز ورزشی تفریحی و روند رو به رشد تورم و... موجی از بحرانها و آسیب‌های اجتماعی را پدید آورده است که یکی از آنها پدیده کودکان خیابانی است.

مطالعاتی نیز نابه سامانی درون خانواده به ویژه خشونت نسبت به کودکان را عامل اصلی خروج کودک از خانه و خیابانی شدن گزارش کرده‌اند.

در شهرهای مختلف ترکیه شایع‌ترین کار کودکان خیابانی واکس زدن است اما در برخی شهرها مانند آدانا زباله گردی کودکان رواج بسیاری دارد (اکسیت و همکاران 2001)

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



انواع فعالیت‌های کودکان برای کسب درآمد شامل انواع دست‌فروشی، شاگردی، مغازه، پادوی سینما، واکسن‌زدن، جمع‌آوری ضایعات، شست و شوی اتومبیل، وزن‌کشی، باربری، جارچی‌گری، تکدی، سرقت، مال‌خری، باج‌گیری است.

بر اساس مطالعات فعالیت‌های راجع اغلب کودکان خیابانی دست‌فروشی کالای کوچک و ارزان چون شکلات، آدامس، گل و مشاغل مانند وزن‌کشی، واکسن‌زدن، باربری، نوازندگی، پاک‌کردن شیشه ماشین، اسفند دود کنی، که کارهای متعارف نامیده می‌شود به دلیل بار منفی اجتماعی کمتر شان.

بخش کوچکتری از کودکان در خیابان نیز به بزه‌هایی مانند جابجا کردن و فروش مواد مخدر، جیب‌بری، سرقت، تن‌فروشی می‌پردازند و به جهت متداول نبودن این گروه را کارهای نامتعارف نامیده‌اند.

بحث و تجزیه و تحلیل

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که عواملی از جمله فقر، ناتوانی اقتصادی سرپرست خانوار، زندگی در محله‌های ناسالم، فقدان الگوهای تربیتی توسط در خانواده و مدرسه، طلاق والدین، خشونت و بدرفتاری در خانواده، عدم عاطفه و محبت والدین به فرزندان، اعتیاد والدین، بی‌سرپرستی، عدم نظارت از سوی دستگاه‌های مربوطه در بروز این پدیده موثر می‌باشند.

بر اساس این پژوهش پایگاه نازل اجتماعی، عدم دسترسی به آموزش و تحصیلات، از هم‌گسیختگی خانواده از عوامل موثر بر خیابانی شدن کودکان بود.

بین دو گروه کودکان خیابانی و غیرخیابانی از لحاظ سابقه اعتیاد تفاوت معناداری وجود ندارد.

بین دو گروه کودکان خیابانی و غیرخیابانی از لحاظ میزان روابط عاطفی مناسب در خانواده تفاوت معناداری وجود دارد.

بین دو گروه از لحاظ دریافت حمایت اجتماعی و عدم دریافت حمایت اجتماعی تفاوت وجود دارد.

از لحاظ سابقه مهاجرت نیز تفاوت وجود دارد.

و از لحاظ میزان تققید و همنوایی تفاوت وجود دارد.

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



از لحاظ سطح آرزوهای والدین برای فرزندان تفاوت معناداری وجود دارد .

بر حسب وجود تنبیه یا عدم وجود تنبیه بدنی تفاوت معناداری وجود ندارد .

عواملی چون نارسایی نهادهای اجتماعی کننده (خانواده و مدرسه) فقر اقتصادی خانواده های کودکان خیابانی و ناتوانی آنها در انطباق با شیوه های زندگی شهری، آلودگی و آسیب زا بودن حاشیه شهرها، فقدان نظارت کافی از سوی سازمان های مسئول و الگوی نادرست کنش متقابل بین شهروندان و کودکان خیابانی در بروز این پدیده موثر بوده است (حسینی، 1384)

آمار دقیقی از تعداد کودکانی که در خیابانهای ایران زندگی می کنند در دست نیست و آمارها گوناگون و متفاوت است و بین ۲۰ هزار تا ۷ میلیون

طبق گزارش سازمان یونسف در سال ۲۰۰۶ حدود ۶۰ هزار کودک خیابانی در جامعه وجود دارد که متأسفانه این آمار تاکنون حدود ۵ الی ۶ برابر افزایش یافته است که این موضوع یک معضل اجتماعی است؛ در ایران بیشترین تعداد به ترتیب در شهرهای تهران، شیراز، اصفهان، تبریز و مشهد است؛ در تهران چندین خانه امن برای این کودکان تاسیس شد که چندی باید به دلایل ناشناخته و مبهم بسته شد (خانه ریحانه، خانه شوش، خانه سبز)

در کشور ما کودکان را می توان به اینگونه دسته بندی کرد: کودکان بی سرپرست، بدسرپرست، کودکان دارای معلولیت، بیماری های روانی، بیماری های صعب العلاج، کودکان متواری و فراری، کودکان کار، کودکان بزهکار، کودکانی که فقط مادر خود زندگی می کنند، کودکانی که فقط با پدر خود زندگی می کند، کودکانی که با برادر یا خواهر شان زندگی می کنند، کودکان اتباع بیگانه، شامل دسته بندی زیر است: 1- کودکانی که پدرشان از اتباع کشورهای بیگانه، مادرشان ایرانی است اما به دلیل ثبت نشدن ازدواج آنها فاقد شناسنامه هستند 2- اتباع بیگانه دارای کارت اقامت از مراجع قانونی، اتباع بیگانه که فاقد کارت اقامت از مراجع قانونی اند .

آمار در کشورها

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



طبق آمار سازمان جهانی کار (ILO) در سراسر جهان حدود 218 میلیون کودک 5 تا 17 ساله مشغول به کار هستند که 73 میلیون از این کودکان به کار خطرناک (قاچاق مواد مخدر و توزیع و دزدی و...) مشغول اند

تقریباً نیمی از کودکان کار 27 میلیون در آفریقا 62 میلیون نفر در آسیا و اقیانوس آرام 10.7 میلیون در آمریکا 1.2 میلیون در کشورهای عربی 5.5 میلیون در اروپا و آسیای مرکزی

نیمی از کودکان 152 میلیون نفر در سن 11 تا 15 سالگی هستند میلیون یعنی 28 درصد 12 تا 14 ساله هستند و 37 میلیون یعنی 24 درصد 15 تا 17 ساله هستند در میان 152 میلیون کودک در کار کودکان 88، میلیون پسران 64 میلیون دختران هستند.

یونیسف تخمین زده حدود 100 میلیون کودک در خیابان‌های جهان زندگی می‌کنند در آمریکای لاتین 40 میلیون در هند حداقل 18 میلیون نفر کودک در خیابانها روزگار می‌گذرانند؛ همچنین مطالعات نشان داده که اکثر بچه‌های خیابانی پسر هستند که در سن 10 تا 14 سالگی قرار دارند.

در سال 2007 بر اساس مطالعات بیشتر از 170 هزار کودک خیابانی در اندونزی زندگی می‌کردند، کودکان خیابانی به عنوان مزاحم‌های عمومی دیده می‌شدند که آنها را در اندونزی بازداشت می‌کنند و در معرض خشونت کلامی و فیزیکی قرار می‌گیرند.

دولت برزیل تخمین زده است که تعداد کودکان و نوجوانان در سال 2012 که در خیابان‌ها کار می‌کنند و یا در خیابان‌ها می‌خوابند حدود 973.23 نفر بوده است (بنابر این پدیده کودکان خیابانی یک پدیده جهانی است و مختص به یک مکان یا یک کشور نیست)

نتیجه گیری

هیچ کودکی با رفتار مجرمانه زعفران به دنیا نمی‌آید؛ عوامل موثر بر روی کودکان خیابانی: ناکامی خانوادگی، جنگ، فقر، حوادث و سوانح طبیعی یا انسانی، استفاده بزرگسالان، مهاجرت، شهرنشینی و تراکم بیش از حد، فرهنگ پذیری، فقدان سر پناه، خشونت، موقعیت متزلزل و نا پایدار و اثرات آن

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



عوامل مرتبط با رفتارهای مبارزه جویانه جهت بقاء در خیابان: رفتارهای مجرمانی، استثمار به وسیله بزرگترها، درگیری در تولید و توزیع و بازار مواد مخدر، روسپیگری، خشونت، سوء مصرف مواد

عوامل مرتبط با عدم دسترسی به خدمات و منابع: نارسایی سرویس‌های مراقبتهای بهداشتی اولیه شامل: کنترل واکسیناسیون، فقدان و دسترسی به فرصت‌های تفریحی و شغلی، فقدان الگوهای نقشی مثبت

مسائل بهداشتی که در بین کودکان خیابانی وجود دارد شامل: سوء تغذیه و سایر اختلالات مربوط به تغذیه، بیماری‌های مسری (عفونی) بیماریهای پوستی، دستگاه تنفسی، بیماری مقاربتی، بیماری ویروسی شامل اچ ای وی، هپاتیت، c.b.aT، مسائل مربوط به سلامت دهان و دندان، سوء مصرف مواد مضر و خطرناک، بارداری ناخواسته، اختلالات روانی، مسمومیت‌های محیطی و صنعتی، صدمات بافتی و اسکلتی ناشی از اعمال خشونت، اختلال روانی، اختلالات خلقی و روحی و افسردگی، خودکشی و خودکشی‌نمایی، نگرانی و ترس، اختلال خواب تغذیه، اختلالات شناختی و یادگیری

اثرات زندگی در خیابان در کودکان: خطرات بهداشتی و دچار شدن به انواع بیماریها، محروم شدن از تربیت و آموزش و پرورش، مورد سوء استفاده آزار جنسی و جسمی عاطفی قرار گرفتن، دچار از خودبیگانگی شدن، عدم رشد و تکامل روانی-عاطفی، خطرات و حوادث ناشی از زندگی در خیابان مانند: تصادف، محروم شدن از سبک‌های مهارتی زندگی، پرداختن به تکدیگری، گرفتار شدن در باندهای قاچاق و تبهکاری، مورد بهره‌کشی اقتصادی قرار گرفتن، خطر به پرداختن به اعمال مجرمانه

این پدیده یک ناهنجاری و مشکل اجتماعی به حساب می‌آید که مستلزم توجه عموم جامعه و دولت می‌باشد. بسیاری نیز بر نقش سیاست‌های ملی در زندگی کودکان در خیابان تأکید می‌ورزند. در این حوزه، سه دسته عامل بیشتر مطرح شده‌اند: ناآرامی‌های مدنی، ساختار سیاسی و اقتصاد ملی؛ برای مثال، پژوهشها در ایرلند، سودان، کنیا، نیکاراگوئه و گواتمال، منشأ ظهور کودکان خیابانی در این کشورها را وقوع ناآرامیهای داخلی میدانند. در مقابل، در بعضی کشورها مانند آفریقای جنوبی، نظام سیاسی ملی (آپارتاید) یا تبعیض نژادی، بسیار بیش از ناآرامیهای داخلی، کودکان را به خیابان رانده است. همچنین یکی از دلایل مهم خیابانی شدن کودکان در سطح ملی، فقر کشور است. بسیاری از پژوهشها در کشورهای مختلف جهان، کودکان خیابانی را محصول شرایط اقتصادی-اجتماعی نامطلوب خانوادهها دانسته‌اند (آپتکار، 1334؛ فرگوسن، 2227؛ خان و هسکت؛ موماوالی؛ وارد و سگارو). تعدادی از پژوهشها نیز وضعیت

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



نابسامان خانواده مانند خشونت خانگی و بی سرپرستی کودکان را در ورود آنها به خیابان مؤثر دانسته اند (خان و هسکت، پاتل 1332؛ سوبرامانیان و سوندهی، 1332).

گروهی نیز هردو دسته عوامل را در خیابانی شدن کودکان مؤثر میدانند (برنامه جهانی غذا، ۲۰۰۱) پدیده کودکان خیابانی ده‌ای فراگیر و جهانی و هشداردهنده است و از پیچیده‌ترین مسائل اجتماعی در ایران است و مقابل پایین کودکان یکی از مظاهر دردناک نابرابری در جامعه است مشکلات معیشتی خانوارها از قبیل حاشیه نشینی که برای امرار معاش غیررسمی کنند ایجاد هماهنگی میان نهادهای مسئول از قبیل بهزیستی شهرداری نیروی انتظامی برای ایجاد یک رویه سیاسی هماهنگ می تواند از حجم بالای سردرگمی در برخورد با مسئله بکاهد اگر مسئولیت قانونی هر نهادی در برخورد با مسئله روشن شود و بر شیوه عملکرد این نهاد از طریق نهادهای بالاتر نظارت داشته باشد مجموعه اقدامات موثری برای مقابله با این پدیده شکل خواهد گرفت.

پیشنهادات زیر با توجه به نتایج بدست آمد:

- 1- از طریق حمایت‌های مالی خانواده های این کودکان از خیابانی شدن آنها جلوگیری شود.
- 2- فراهم کردن زمینه بازگشت زندانیان به خانواده هایشان ، فراهم کردن زمینه تحصیل کودکان خیابانی.
- 3- جلوگیری از ورود کودکان بدون سرپرست به شهر مشهد.
- 4- بازگشت مهاجرین افغانی به کشورشان، آموزش تنظیم خانواده
- 5- پیشگیری از اعتیاد
- 6- تاسیس مهملای کودکان خیابانی، توجه بیشتر به مناطق حاشیه نشین از جمله دیگر پیشنهادات برای کاهش خیابانی شدن کودکان می باشد.

ایجاد هماهنگی میان نهادهای مسئول از قبیل بهزیستی، شهرداری و نیروی انتظامی برای ایجاد یک رویه سیاسی هماهنگ می تواند از حجم بالای سردرگمی در برخورد با مسئله بکاهد؛ اگر مسئولیت قانونی هر نهادی در برخورد با مسئله روشن شود و بر شیوه عملکرد این نهادها از طریق نهادهای بالاتر نظارت وجود داشته باشد، مجموعه اقدامات موثری برای مقابله با این پدیده شکل خواهد گرفت

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



منابع

- آقاجان، امیر؛ حضرتی صومعه، زهرا(1395) " بررسی عوامل اجتماعی موثر بر پیدایش کودکان کار در شهر تهران "
- اکبری، ابوالقاسم؛ اکبری، مینا(1390) "آسیب شناسی اجتماعی " تهران: رشد و توسعه
- افشانی، سید علیرضا و همکاران "تحلیلی بر وضعیت کودکان خیابانی و کار در شهر اصفهان "
- ایمان زاده، علی؛ علیپور، سریه (1398) تجربه زیسته ی کودکان کار شهر تبریز از احساس تنهایی " مطالعه به روش پدیدار شناختی، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره 8، شماره 2(پیاپی 30) 304-279
- با قری تودشکی، مجتبی (1387) " دیدگاه اسلام در مورد فقر کودکان "
- پاسیار، سولماز؛ موسوی، سید ولی الله؛ رضایی، سجاد(1397) " پیش بینی تاب آوری کودکان کار بر اساس راهبرد های کنار آمدن با تنیدگی و سبک های دلبستگی " دوره 5، شماره 4، پیاپی 17، 1-12
- جدیدی، محسن (1394) " تاثیر آموزش مهارت های اجتماعی بر عزت نفس و ابعاد هویت کار کودکان " شماره 37
- حیدری، ماندانا(1396) " نقاشی کودکان کار 7 تا 14 ساله محله زمزم تهران از نقطه نظر مفاهیم و رنگ " پژوهش در هنر و علوم انسانی، شماره 5(پیاپی 7)
- حاجی زاده میمنندی، مسعود و همکاران(1388) " نقش خانواده نابسامان بر پدیده کودکان کار " (مطالعه موردی استان یزد)
- حسینی، حسن(1384) " وضعیت کودکان کار و خیابان در ایران " فصلنامه رفاه اجتماعی، 5(19)، 174-155
- خانیکی، الهه؛ معتمدی، عبدالله(1396) "تاثیر مشاوره گروهی (راه حل محور) بر خودکارآمدی و حمایت اجتماعی کودکان کار " سلامت روانی کودک (تحول روانشناختی کودک)
- خوش روش، وحید؛ قاسمی، سمانه؛ گرجی شلی، سجاد(1398) "بررسی رابطه خلاقیت با عزت نفس کودکان کار شهر همدان " پژوهش و مطالعات علوم اسلامی سال اول، شماره 8، 33-21
- رضا زاده، فاطمه؛ عمو زاد خلیلی، مجید(1394) "شناخت پدیده کثدکان خیابانی و مرورری بر علل و عوامل موثر در بروز آن " اولین کنفرانس بین المللی و جامعه شناسی
- زارع شاه آبادی، اکبر(1388) "نقش خانواده نابسامان بر پدیده کودکان کار " فصلنامه انتظام اجتماعی، شماره 3

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



شهرکی، مهدی؛ قادری، سیمین (1397) "بررسی عوامل موثر بر تصمیم به اشتغال مادر و کودک در خانوار شهری ایران" پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی سال 8، شماره 32، 125-138

شیشه گران، مریم؛ حاجی ده آباد، محمد علی (1397) "بررسی بزه‌دیده‌شناختی کودکان کار" دوره دوم، شماره 8 شاکری زاده، فریبا (1397) "کودکان خیابانی"

کاظمی، سیمین (1396) "کودکان کار در جهان که هرگز نساخته اند" مجله مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دوره 4، شماره 2، صفحه 76-78

قیسوندی، قربان (1396) "بررسی عوامل اجتماعی موثر بر پیدایش و گسترش کودکان کار و خیابانی در شهر"

عبدلی، بهروز و همکاران (1391) "مقایسه تبخیر حرکتی کودکان کار و کودکان مدرسه ای"

میر حسینی، زهرا؛ قربانی، الهه (1398) "تجربه زیسته کودکان کار خیابانی در بستر ملاحظات جنسی و تفاوت های قومیتی" علوم اجتماعی علامه طباطبایی، شماره 84، 127-154

میرزا زاده، علی (1394) "ارزیابی سریع و پاسخ به رفتار های پر خطر کودکان خیابانی شهر تهران 1392" مقاله متروپولیتیک، محله اپیدمیولوژی ایران در دست چاپ

محمدی، خلیل (1392) "بررسی عوامل موثر بر بروز پدیده کودکان خیابانی و راهکار های مقابله با آن" 57-77

مقدس جعفری، محمد حسین؛ ویسی نژاد، نور محمد؛ درستی، امیر علی (1392) "بررسی عوامل موثر بر پیدایش و گسترش پدیده کودکان کار (مطالعه موردی شهر اهواز)"

نظر پور، محمد نقی و همکاران (1393) "کودکان کار در خانواده های ایران" مطالعات و سیاست های اقتصادی، دوره 10، شماره 1، 49-74

وامقی، مروثه؛ و همکاران (1390) "مرور نظامند مطالعات کودکان خیابانی در دهه اخیر در ایران" عوامل خیابانی مرتبط و پیامد های خیابانی کودکان، مجله مسائل اجتماعی ایران، شماره (1) 135-166

وامقی، مروثه؛ و همکاران (1393) "بررسی ترکیبی و ارزیابی سریع وضعیت کودکان خیابانی و ویژگی های کار آنان در تهران"

ششمین همایش ملی پژوهش‌ها و نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران



وامقی، مروئه و همکاران(1394)"ارزیابی سریع وضعیت کودکان خیابانی در شهر تهران" (علل و خطرات کار کودکان در خیابان)
مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره 4، شماره 1، صفحه 33-57

هاشمی، امین و همکاران(1397)"کودکان کار" چهارمین همایش ملی علوم و فناوری های نوین در ایران

یار قلی، بهبود؛ حسینی، سید احمد؛ صیادی، صادق(1396)"تحلیل محتوای کتاب های درسی دوره ابتدایی از منظر توجه به دیگری"
شماره 22